

Till

Klimat- och näringslivsdepartementet

kn.remissvar@regeringskansliet.se

kopia till kn.nm@regeringskansliet.se

Remissvar på promemorian **Bättre förutsättningar för vattenkraftens omprövning**

Sammanfattning

De förslag som presenteras i promemorian värnar nationell tillgång till vattenkraftsel. Boende och företagare i Säfsenområdet kring Fredriksberg i södra Dalarna anser att implementeringen av EU:s vattendirektiv och det därav följande arbetet med vattenkraftens omprövning och införandet av moderna miljövillkor får en mängd oacceptabla konsekvenser för bland annat kulturvärden, fastighetsvärden, rekreationsvärden och livsmiljöer. Men promemorian bortser från detta. Våra kommentarer och yrkanden gäller generellt, men vi har tagit exempel från Säfsenområdet.

Vi yrkar följande:

Lagstiftningen ska förändras så att det blir obligatoriskt att ta hänsyn till **lokal och regional påverkan** på fastighetsägare, livsmiljö, befintliga ekosystem och kulturmiljö.

Myndigheterna ska göra en **kostnads- nyttoanalys och visa biologisk vinst eller nytta** av de åtgärder de kräver och dessa måste vägas mot negativa konsekvenser för bland annat kulturvärden, fastighetsvärden, rekreationsvärden och livsmiljöer.

En **sammantagen riskbedömning** ska göras av den sammantagna effekten av planerade åtgärder på lokal, regional och nationell nivå och inte enbart för varje damm. Detta är inte minst viktigt ur beredskapssynpunkt.

Där människan påverkat vattnet under lång tid och ett nytt naturligt tillstånd inträtt ska vattnet, som det stipuleras i EU:s vattendirektiv, förklaras som **kraftigt modifierat vatten** och därmed ska krav på konnektivitet slopas.

Samverkan ska omvandlas till samråd och inte enbart ske med verksamhetsutövare, kommuner, myndigheter och intresseorganisationer, utan även med fastighetsägare och andra berörda.

Lokal och regional påverkan – Det handlar inte bara om kraftverk

Yrkande: Lagstiftningen ska förändras så att det blir obligatoriskt att ta hänsyn till lokal och regional påverkan på fastighetsägare, livsmiljö, befintliga ekosystem och kulturmiljö.

Det förslag som presenteras i promemorian värnar nationell tillgång till vattenkraftsel. Vi anser att arbetet med vattenkraftens omprövning och införande av moderna miljövillkor får en mängd helt oacceptabla konsekvenser för bland annat kulturvärden, fastighetsvärden, rekreationsvärden och livsmiljöer.

Syftet med EU:s vattendirektiv var att ”upprätta en ram för skyddet av inlandsytvatten, vatten i övergångszon, kustvatten och grundvatten” (artikel 1 i direktivet). Det grundades på ”behovet av åtgärder för att undvika en försämring av sötvattenkvaliteten och sötvattenkvantiteten på sikt, och ett åtgärdsprogram för en ekologiskt hållbar förvaltning och skydd av sötvattenresurserna”.

Tyvär har diverse intresseföreningar och myndigheter i Sverige gjort frågan till en fråga om framför allt vandringshinder för vissa fiskarter. Implementeringen av EU:s vattendirektiv och det därav följande arbetet med vattenkraftens omprövning och införandet av moderna miljövillkor har av svenska myndigheter tolkats som att alla berörda dammar ska ha faunapassager. Om dammägaren inte har råd att bygga en faunapassaga, är alternativet att riva dammen. Detta har gjort att dammar nu rivs i allt högre takt. Katastrofala effekter väntar hela bygder och landskap när dammar som dämmer sjöar som skapats och funnits i hundratals år försvinner eller minskar drastiskt i djup och yta.

Utrivningar leder till att sjöar töms på vatten. Detta sker redan på flera platser i exempelvis Värmland. I vårt område i södra Dalarna planeras 10 av 10 rena reglerdammar i vårt närområde att rivas till följd av länsstyrelsens tillämpning av rådande lagstiftning. Detta sker utan att någon eller minimal biologisk nytta tillförs då dessa dammar oftast byggts på platser där gamla vandringshinder redan fanns för hundratals år sedan, före människans användning av platsen. Inga fiskar har vandrat på platserna då och kommer inte vandra där efter rivningen.

I Säfsenområdet skulle konsekvenserna av en rivning bland annat bli att dricksvatten till Fredriksberg och vatten till snötillverkning i alpinområdet Säfsen inte längre kan tas från Säfssjön samtidigt som andra alternativ inte finns. Detta drabbar de boende, företag och turism i området. När sjöarna sänks eller försvinner påverkar det också grävda brunnar som kan sina eller förgiftas. Växthusgaser kan frigöras i samband med dammutrivningar. Enligt EU:s markdirektiv, som beslutades i juni i år, ska alla medlemsstater fastställa en förteckning över potentiellt förorenande riskaktiviteter. En sådan lista saknas idag i svensk rätt. Regeringen bedömer enligt sin faktapromemoria om markdirektivet att det kommer att bli ett ökat behov av mätningar och rapportering. Vi förutsätter att dammutrivningarna kan räknas till de potentiellt förorenande riskaktiviteterna och därmed kommer att kräva både mätningar och rapportering.

Oersättliga kulturbygder raderas och många dammar som är fornlämningar förstörs vid damnutrivningar. I vårt område är dessa dammar tillsammans med till exempel smedjor, hammare och kvarnar ofta del av Ekomuseum Bergslagen och utgör viktiga turistmål. Det har visat sig i tidigare ärenden, exempelvis vid Lilla Ullen i Värmland, att det faktum att en damm utpekats som fornlämning inte innebär något skydd mot rivning.

Vägar över dammar som håller samman samhällen i Säfsenområdet måste byggas om då dammarna rivs. I strid med barnkonventionen försvinner även rekreationsvärden såsom badplatser för barn.

Sjönätverket Säfsensjöarna anser att de ändringsförslag som presenteras i promemorian i miljöbalken 21 kap. 7§ och Förordningen om vattenverksamheter (1998:1388) § 42 a kan accepteras med de tillägg i fetstil som redovisas i bilaga 1. Vi motsätter oss de delar som avser vattenförvaltningsförordningen (2004:660) 4 kap. och föreslår istället ändringar enligt bilaga 1. Övriga lagändringsförslag anser vi vara otillräckliga för att uppnå de förändringar vi anser behövs.

En kostnads- nyttoanalys och riskbedömning krävs

Yrkande: Myndigheterna ska göra en kostnads- nyttoanalys och visa biologisk vinst eller nytta av de åtgärder de kräver och dessa måste vägas mot negativa konsekvenser för bland annat kulturvärden, fastighetsvärden, rekreationsvärden och livsmiljöer.

En **sammantagen riskbedömning** ska göras av den sammantagna effekten av planerade åtgärder på lokal, regional och nationell nivå och inte enbart för varje damm. Detta är inte minst viktigt ur beredskapssynpunkt.

Den biologiska vinsten eller nyttan av myndigheternas krav på åtgärder måste tydligt klargöras och vägas mot andra nyttor, samt risker för negativ påverkan. Dammar kan inte bedömas var förs sig utan måste bedömas i sitt större sammanhang.

Den remitterade promemorian innehåller inget ökat lagligt skydd för de värden vi redovisat ovan. Detta är i strid med såväl förvaltningslagen som europakonventionen. Där sägs att proportionalitetsprincipen ska gälla, det vill säga åtgärden som myndigheten bestämmer om får aldrig vara mer långtgående än vad som behövs och får vidtas endast om det avsedda resultatet står i rimligt förhållande till de olägenheter som kan antas uppstå för den som åtgärden riktas mot. Även miljöbalken har en proportionalitetsregel.

Eftersom staten ställer kraven på miljöanpassningar är det statens ansvar att stå för kostnaderna av en kostnads-nyttoanalys för all lokal påverkan på fastighetsvärden, kulturmiljö, näringsverksamheter, kommunala bastjänster och rekreationsvärden som blir följden av de åtgärder som myndigheterna kräver. Detta är också i linje med vattendirektivet.

Vi menar att de åtgärder som myndigheterna kräver måste innebära biologisk nytta. I Säfsenområdet blir det inte någon biologisk vinst av de planerade dammutrivningarna. Månghundraåriga ekosystem där nya naturtillstånd inträtt vid sjöarna rubbas och djur såsom vattensalamandrar, trollsländor, insjöfåglar och myrmarksfåglar drabbas av minskade sjötytor. Sjöfåglar kommer att försvinna då de får sina habitat förstörda på grund av torrläggning. Även myrmarksfåglar drabbas hårt då deras livsmiljö växer igen när myrmarkerna kring sjöarna torkar. Den rödlistade storspoven som är starkt hotad häckar på myrmarkerna runt våra sjöar i Säfsen. Storspoven är ortstrogen vilket innebär att när den väl försvunnit från en plats är det mycket svårt att få den att återvända och etablera sig igen.

Det vetenskapliga underlaget och noggranna kartläggningar av konsekvenserna för de miljöåtgärder som staten kräver av verksamhetsutövaren måste framgå av analyserna. Endast då kan en rimlig analys av riskerna göras och vägas mot biologisk vinst eller nytta.

En vattennivåsänkning berör inte bara vattenspegeln utan hela tillrinningsområdets vattenflöden inklusive grundvattnet. Rivning av en damm kan påverka såväl brand- som översvämningrisker i ett större område. Bedömningen av dammar måste därför ske sammantaget och inte av varje damm för sig. De sammanlagda konsekvenserna av de planerade åtgärderna kan ha stor negativ effekt för både beredskapen för olyckor och höjd beredskap, då de kan påverka såväl översvämningrisker som elberedskap.

Möjligheten att klassa vatten som kraftigt modifierat ska användas

Yrkande: Där människan påverkat vattnet under lång tid och ett nytt naturtillstånd har inträtt ska vattnet, som det stipuleras i vattendirektivet, förklaras som kraftigt modifierat vatten och därmed ska krav på konnektivitet slopas.

Sjöar i vårt område kan behållas genom att de klassas som kraftigt modifierat vatten (KMV). Enligt vattendirektivet kan en vattenförekomst klassas som KMV om den genom mänsklig verksamhet har en väsentligt ändrad fysisk karaktär. Detta gäller dammarna i Säfsenområdet.

Klassningen som KMV sänker kraven på åtgärder. Vi menar att denna möjlighet ska användas i mycket större uträkning än i dag. I Sverige har praxis blivit att detta tillämpas mycket restriktivt när det gäller påverkan på kultur- och boendemiljö. Denna restriktiva tolkning står i strid med vattendirektivet och regeringens uppfattning som den uttrycktes i propositionen Vattenmiljö och vattenkraft (som föregick den nationella planen). Där sägs att vatten kan klassas som KMV om åtgärderna för att uppnå en god ekologisk status skulle innebära en betydande negativ påverkan på till exempel kulturmiljöer och sociala värden.

Samverkan ska bli samråd

Yrkande: Samverkan ska omvandlas till samråd och ska inte enbart ske med verksamhetsutövare, kommuner, myndigheter och intresseorganisationer, utan även med fastighetsägare och andra berörda.

Införandet av de moderna miljövillkoren medför avsevärda negativa konsekvenser för berörda fastighetsägare. Fastighetsägarna måste därför involveras i arbetet från start och ha möjlighet att påverka det. Detta är ett krav enligt miljöbalken.

Exempel på konsekvenser för enskilda fastighetsägare: Vattenvägar till bostäder på öar som endast kan nås med båt försvinner, fastighetsvärden sjunker drastiskt och folk blir ruinerade när deras sjötomter omvandlas till sumptomter. Enligt en uppskattning från Villaägarna kommer småhusägarna runt den lilla sjön Hån lågt räknat att drabbas av ett minskat tomtmarksvärde på cirka 18 miljoner kr (se bilaga 4). Grundvattennivåer och vattentryck i marken kan påverkas och hållfastheten i bostäder äventyras. Fastighetsgränser påverkas på otillräckligt klarlagda vis när sjöbotten torrläggs och vägar och broar påverkas. De extrema effekter som blir en direkt följd av statliga miljökrav kräver ett samråd med enskilda berörda redan i den inledande processen.

Bilaga 1	Följändringar i promemorians författningstext
Bilaga 2	Bakgrund om Säfsen och Sjönätverkets hemvist
Bilaga 3	Så kan det se ut när ”moderna miljövillkor” införs
Bilaga 4	Förlusten – markvärdet runt Hån kan sjunka med 18,7 miljoner
Bilaga 5	Dammar i Fredriksbergs omgivning

För Sjönätverket Säfsensjöarna; föreningar och företagare i Fredriksberg med omnejd,
www.safsensjoarna.se

Föreningar

Jesper Modin	Säfsnäs Idrottsförening
Louise Axelsson	Säfsen Alpina Klubb
Anders Nordahl	Ulriksbergs Idrottsklubb
Lars Dahlberg	Säfsnäs Skyttegille
Jeanette Schander	Föreningen Folkets Hus Fredriksberg
Andreas Pettersson	Säfsnäs Fiskevårdsförening
Gabriella Holgersson	Fredriksbergs Skoterklubb
Ann Wilhelmsson	Säfsnäs Hembygdsförening
Emma Thorin	Skifsens Vänner
Lena Hagström	Strömsdals Hembygdsvänner
Kjell Hellkvist	Fredriksbergs Motorklubb
Hans Arenander	Tyfors Byförening
Jan Nygren	Lions Klubb Fredriksberg
Gertrud Engkvist	Säfsnäs Vävstugeförening
Katarina Karlsson	Säfsnäs Bakarstugeförening
Anne Halvarsson	Kyrkliga Syföreningen i Säfsnäs
Lars Findahl	Turismutveckling i Finnskogarna
Anna Sand Björkqvist	Ulriksbergs Bygdegårdsförening

Ulrika Berglund
Mats Ekehov
Birgitta Gottfries Dahlberg
Mattias Wedberg

Jill Kortessmaa
Jonas Nyström
Renate Pettersson
Björn Håkansson

Företag

Stina Persson
Lisa Bång
Tobias Hillqvist
Pär Trässman
Anna Forsberg
Cecilia Söderlund
Susanne Andersson
Diane Senneborn
Jan Bakken
Thomas Johansson
Kent Pettersson
Julia Hautamäki
Jonas Nordahl
Jan Magnil
Sores Tosun
Christer Rosén
Mattias Rosén
Vedat Tosun
Kjell Hellkvist
Stefan Holgersson
Kristina Berg

Säfsnäs Socialdemokratiska Förening
PRO Fredriksberg
Gravendals Byalag
BRF Säfsen (11 föreningar, 270
bostäder, 500 medlemmar)
Hyttsjöns Vänner
Håenförbundet
Hösjöns Vänner
Nedre Tällbergssjöns Intresseförening

Säfsen Resort AB
Coop Fredriksberg
Nordic Car Trailer
Annefors Kunskapsutveckling
Rosahöjdens Kök & Bageri
Nya Timjan
Ostkôja i Säfsen
Makken Fredriksberg
Jan Bakken Entreprenad
Johanssons Service i Säfsen
Härjes Bil & Maskinverkstad
Julias Salong i Säfsen
JN Teknik & Motorsport
Fredriksbergs Rör
Säfsenstay
Säfsen Hunting Lodge
Sögård Fastigheter
Pizzeria Jägaren
Kjells Skrot o diverse
Solbacka Plåt
Strandgarden KB

Bilaga 1

Följändringar i promemorians författningstext

Mot bakgrund av de yrkanden vi redovisat ovan föreslår vi följande ändringar i de författningsändringar som föreslås i promemorian.

Våra tillägg är i fetstil och den text vi anser bör tas bort är överstruken.

Förslag till lag om ändring i miljöbalken

21 kap 7§: ... Om mark- och miljödomstolen finner att ett mål hos domstolen rör även ett annat allmänt intresse av synnerlig vikt än sådant som avses i 1 kap. 1 §, ska domstolen med eget yttrande överlämna målet till regeringen för prövning. Detsamma gäller om Naturvårdsverket, **Riksantikvarieämbetet** eller Havs- och vattenmyndigheten begär att målet av sådan anledning ska överlämnas till regeringen. ...

Förslag till förordning om ändring i förordningen (1998:1388) om vattenverksamheter

42 a §: ... ~~Samverkan~~ **Samråd** ska ~~från processens början~~ ske med de verksamhetsutövare vars verksamheter omfattas av planen, samt med berörda kommuner, **fastighetsägare**, myndigheter och intresseorganisationer. ...

Förslag till förordning om ändring i vattenförvaltningsförordningen (2004:660)

3 a §

Stryks i sin helhet

3 b §

Stryks i sin helhet

3 §

Skrivs om i sin helhet:

3 § En ytvattenförekomst ska förklaras som konstgjord eller kraftigt modifierad, om den har ändrat sin fysiska karaktär på ett väsentligt sätt genom att:

1. minst en hydromorfologisk kvalitetsfaktor från gruppen bestående av

- a) hydrologi,**
- b) morfologi,**
- c) konnektivitet**

kan antas ha sämre status än god till följd av mänsklig aktivitet, och

2. de hydromorfologiska förändringar som behövs för att vattenförekomsten ska uppnå god ekologisk status kan antas på ett betydande sätt på nationell, regional eller lokal nivå negativt påverka

- a) miljön i stort,
 - b) sjöfart eller hamnanläggning,
 - c) rekreativintressen,
 - d) kraftproduktion, dricksvattenförsörjning, bevattning eller annan verksamhet som vatten lagras för,
 - e) verksamhet eller åtgärd för skydd mot översvämning, markavvattning eller annan vattenreglering,
 - f) fastighetsvärden, boende- och närmiljö, naturvärden för nuvarande miljö, friluftsliv samt kulturmiljö,
 - g) elberedskap i freds- såväl som krigstid, eller
 - h) annan verksamhet av väsentlig betydelse från allmän eller enskild synpunkt, där särskilt de skador som kan uppstå ska beaktas,
- och

3. den nytta som uppnås genom de konstgjorda eller ändrade egenskaperna hos vattenförekomsten på grund av teknisk genomförbarhet eller oproportionerligt höga kostnader inte rimligen kan uppnås på något annat sätt som utgör ett bättre alternativ för miljön.

4 b §

När maximal ekologisk potential bestäms för en ytvattenförekomst som förklarats kraftigt modifierad ~~med avseende på lagring av vatten för kraftproduktion~~, ska de åtgärder eller kombinationer av åtgärder väljas som

1. effektivt förbättrar vattenmiljön, med beaktande av att ytvattenförekomstens fysiska karaktär är väsentligt ändrad, och
2. inte påverkar ~~kraftproduktionen~~ på ett betydande negativt sätt i den mening som avses i 3 b §. § 2 a-h. ...

Bilaga 2

Bakgrund om Säfsen i Södra Dalarna och Sjönätverkets hemvist

Syftet med EU:s vattendirektiv är att upprätta åtgärdsprogram för en ekologiskt hållbar förvaltning och skydd av sötvattenresurserna. Det är alltså tillgången på tillräckligt med rent vatten som är det övergripande och viktigaste målet. I Bergslagen frågar vi oss vari denna hållbara förvaltning av vattenresurserna består, när sjöar utanför våra fönster plötsligt krymper till hälften, eller försvinner helt, badplatser hamnar långt upp på land, grävda brunnar sinar, och turister och arbetstillfällen försvinner i takt med förfulandet av landskapet. Människor i Bergslagen har inte "bosatt sig vid en kraftverksdamm" som det hävdats i debatten kring dammar. Man har bosatt sig vid en sjö, som skapades av att en bäck dämades upp för cirka 300 år sedan för att användas till driften av kvarnar, sågar, hyttor och smedjor. I dag bor och verkar ett tusental heltids- och deltidboende i Fredriksberg och i byarna runtomkring.

Kulturmiljöer och turism

Vår bygd står och faller med turistverksamheten som byggts upp under drygt 40 år. Turismen ger liv åt bygden och möjligheter att visa vår kulturhistoria. Sådana miljöer är nödvändiga för att förstå Sveriges historia och industriella utveckling. I Säfsen finns fysiska miljöer att visa upp från den tidiga bruksepoken med dammar från 1700-talet. Detta sköts av ideella krafter. Vid rivning av dammar, men även vid anläggande av fiskvägar, minskar möjligheten kraftigt att bruka och förvalta kulturmiljöerna.

För människorna i Säfsen är landskapet, naturen och historien mycket betydelsefulla för deras identitet. Bygdens befolkning, såväl bofasta som fritidshusägare (ofta pensionärer och människor med rötter i Säfsen) vårdar och underhåller därför kulturarvet; Man röjer och underhåller vandringsleder och gamla torpmiljöer, kvarvarande och restaurerade kulturbyggnader, utan ekonomiska incitament. Minst en gång om året under Säfsenveckan visar man upp gamla traditioner, byggnader och hantverk.

Fornlämningar och kulturmiljöer

Säfsenområdet fick fast bosättning för 400 år sedan med skogsfinnar. På 1720-talet startade en bruksepok med järnbruk, smedjor, hyttor, sågverk med mera. Allt drevs och var uppbyggt kring vattenkraften. Byar och samhället Fredriksberg byggdes i anslutning till vattnet. Det finns många fornlämningar från både skogsfinnarna och järnbruksepoken.

Dammutrivningar eller anläggande av omfångsrika faunapassager skulle i många fall innebära mycket stora negativa konsekvenser för kulturmiljön på platsen och i omgivningen och innebära att visuella och funktionella samband bryts. Icke desto mindre innebär dagens praxis krav på faunapassager för exempelvis öring, trots att man samtidigt bedömer att det saknas förutsättningar för denna att leva i den aktuella sjön och uppströms densamma.

Rekreation och barns rättigheter

I promemorian sägs ”Vattenkraft och dammar har även påverkan på människors boende- och livsmiljö samt turism, bland annat när det gäller estetiska värden och möjligheten till rekreativa aktiviteter som exempelvis fritidsfiske.” Detta framställs som negativ påverkan, men i själva verket är det i vårt område tvärtom – det är de reglerade sjöarna som är livsnerven i hela bygden med just boende- och livsmiljö, turism, estetiska värden och rekreation. Sjöarna ger möjligheter till många vattenaktiviteter såsom paddling, rodd, simning, fågelskådande, skridskoåkning och fiske. Samhällen och byar på landsbygden har ett begränsat utbud av fritidsaktiviteter för barn och unga. De är ofta hänvisade till de möjligheter som naturen och vatten ger. Vid en utrivning av dammar försämras dessa möjligheter kraftigt.

I Säfsen finns det kommunala badet i Älgsjön/Fredriksberg, med utbyggd rekreativsyta, gräsmatta, beachvolley, omklädning och badbryggor. Här bedriver Ludvika kommun tillsammans med föreningslivet en veckas sommarsimskola varje år. Den är välbesökt och viktig. I byarna runt omkring finns också fina bad i sjöarna. Allt detta riskerar nu att försvinna.

Näringsverksamhet

Det största företaget i Säfsenområdet är alpinanläggningen Säfsen resort med mer än 2 200 bäddar i stugor och lägenheter, 55 000 gästnätter per år och med 100 anställda vintertid. Hela verksamheten där äventyras om dammen i Säfsjön rivs eftersom konstnötillverkningen kommer från Säfsjön och sommarens verksamhet till stor del bygger på vattenaktiviteter. Också Fredriksbergstvädden, region Dalarnas tvätteri, är beroende av riklig och säker tillgång till vatten för att kunna driva sin verksamhet. Dessutom finns ett antal mindre företag vars hela existens bygger på turism och besöksnäringen som är helt beroende av närmiljön med dammar, sjöar och vattendrag.

Befintliga ekosystem

Djurarter såsom vattensalamandrar, trollsländor, insjöfåglar och myrmarksfåglar drabbas när sjöytorna minskar. Sjöfåglar kommer att försvinna då de får sina habitat förstörda på grund av torrläggning. Även myrmarksfåglar drabbas hårt då deras livsmiljö växer igen när myrmarkerna kring sjöarna torkar. Den rödlistade storspoven som är starkt hotad häckar på myrmarkerna runt våra sjöar i Säfsen. Åtgärder pågår för att återställa våtmarker i Sverige för att hjälpa drabbade arter, bland annat storspoven. Nyttan av att rasera dess naturliga häckningsplatser för att vissa svagsimmande fiskar, som inte är beroende av vandring för sin reproduktion, ska kunna vandra bör starkt ifrågasättas.

Läs mer om oss och om dammutrivningar till följd av de orimliga miljökraven på vattenverksamheter på www.safsensjoarna.se

Bilaga 3

Så kan det se ut när ”moderna miljövillkor” införs

Bilder från Östra Görsjön och Lilla Ullen

Östra Gör sjön efter rivning, samt nederst Hyttsjön avsänkt inför rivning

Bilaga 4**Förlusten – markvärdet runt Hån kan sjunka med 18,7 miljoner**

Ur Nya Ludvika Tidning 10 oktober 2024 05:10

Markvärdet skulle sjunka drastiskt om dammarna torrläggs. Det menar Villägarnas riksförbund som räknat på vad marknadsvärdet blir om dammarna torrläggs. – Subtraherat med belägenhetsfaktorna uppgår förlusten till 18,7 miljoner, säger samhällspolitiska experten Jonathan Lindgren.

Jonathan Lindgren är samhällspolitisk expert på Villaägarnas Riksförbund. Bild: Pressbild

Med expertkunskap inom landsbygd och småhuslivet arbetar Jonathan Lindgren som samhällspolitisk expert på förbundet. Han berättar att damnutrivningarna ur deras perspektiv är en självklar angelägenhet.

– Det är ju folks hem. Det finns ju flera värden. Om man förlorar att man har vatten finns bara en krater där sjön låg tidigare. En rännmil, en bäck, vikar, dem avsjöas ju helt.

Jonathan Lindgren har med hjälp av uppgifter från Skatteverket och Lantmäteriet ställt marknadsvärde och taxeringsvärde i relation till belägenhetsfaktorn. Belägenhetsfaktor är enligt Svenska Akademiens ordbok ”värdering av hus som grundas på dess läge”.

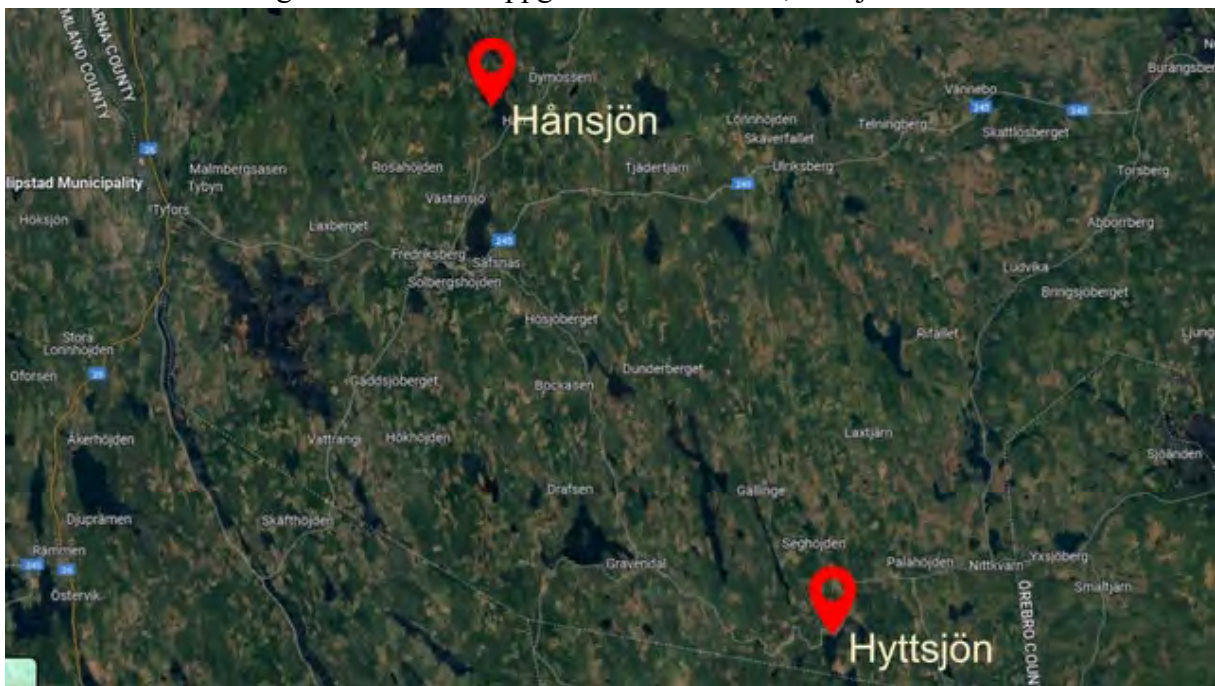
– Det är markvärdet vi räknar på, marken och dess position, säger han.

Finnbyn Hån. Från Håndagen, Säfsenveckan 2022. Bild: Victoria Champion

Jonathan Lindgren använder sjön Hån som exempel. Sjön ligger mellan Fredriksberg och Nås. Finnbyn Hån med dess natur ingår i EU:s nätverk av skyddad natur - Natura 2000 och förvaltas av Länsstyrelsen i Dalarna.

– Idag är det mest sommarstugor runt Hån. Vi har 37 meter fastigheter runt Hån. Subtraherat med belägenhetsfaktorna uppgår förlusten till 18,7 miljoner.

Här ligger de berörda sjöarna Hånsjön och Hyttsjön.

Vid Hyttsjön intill Strömsdal, där sänkningar på en meter redan gjorts inför en rivning, skulle en torrläggning skapa ett trauma enligt Jonathan Lindgren.

– Det finns sex fastigheter runt Hyttsjön, där uppgår förlusten till 3,3 miljoner. De fastigheterna är där mycket på premisserna av att de är vattennära, säger Jonathan Lindgren och fortsätter:

– Det blir som ett trauma av det här. Med stenbotten och myggträsk är det värre än i skogen. I skogen börjar du bygga från noll. Här förlorar man ett värde som redan fanns.

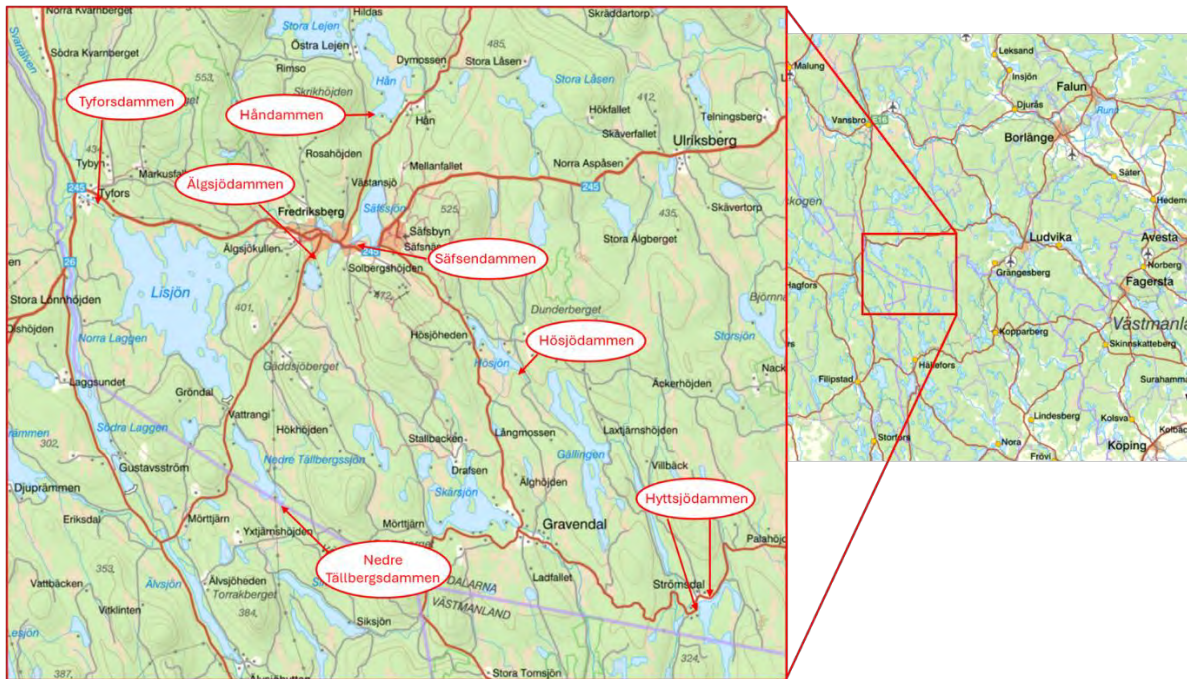
Syftet med beräkningarna är att Villaägarnas riksförbund planerar att lämna ett remissvar till Klimat- och näringslivsdepartementet den 22 november.

•

Ida Nilsson ida.nilsson@bonniernews.se

Dammar i Fredriksbergs omgivningar

Erik Sjölander

Innehåll

Sammanfattning.....	2
Inledning.....	3
Hyttsjön	4
Hydrologi.....	6
Biologiskt underlag	7
Hån	8
Hydrologi.....	10
Biologiskt underlag	11
Hösjön.....	12
Hydrologi.....	14
Biologiskt underlag	14
Nedre Tällbergssjön.....	15
Hydrologi.....	16
Biologiskt underlag	17
Säfsjön.....	17
Hydrologi.....	20
Biologiskt underlag	20
Tyfors	21
Hydrologi.....	22
Biologiskt underlag	23
Älgsjön	23
Hydrologi.....	25
Biologiskt underlag	25

Sammanfattning

6 av de 7 undersökta dammarna har utgjort naturliga vandringshinder redan innan dammbyggnationerna skapades. Dammarna har funnits under många hundra år och i de flesta fall betecknas de som fornlämningar, vilket borde tillskrivas högre bevarandevärden än hittills. Några verkliga biologiska motiv för dammutrivning eller faunapassager går inte att finna i underlagsmaterialen.

Vattenmyndigheten borde utrett om inte dammarna skulle klassificeras som kraftigt modifierade (KMOV), med hänvisning till de stora kulturhistoriska värdena.

Inledning

”Vattendragen och sjöarna har påverkats i större eller mindre omfattning sedan åtminstone medeltid. Vatten har varit intressant även tidigare, vilket flera stenåldersboplatser längs sjöar visar. Aktiviteten ökade från 1600-tal och framåt när finnarna flyttade till området och påverkan på vattnet blev mer omfattande när järnet började bearbetas i större skala.”¹

Havs och Vattenmyndigheten beskriver riskerna med tilltagande torka och brist på vatten för det biologiska livet. Lägre vattennivåer minskar livsutrymmet för fiskar och andra vattenlevande organismer². Att under de förutsättningarna ens överväga att riva ut dammar som funnits i flera hundra år verkar meningslöst. I synnerhet som biologiska motiv är bristfälliga och konsekvenser för både närboende och befintliga vattenekosystem negligeras.

De sjölevande fiskarterna som förekommer i området har inga behov av att vandra för att fullborda sina livscyklar. Däremot reproducerar sig dessa arter vanligtvis på grunt vatten i sjöars strandzoner, områden som blir torrlagda vid dammutrivningar. De nya grundområden som skapas vid dammutrivningar har oftast sedimentationsbottnar, vilka inte fungerar som reproduktionsområden för t.ex. gädda och lake. Man bör alltså förvänta sig att åtminstone några års reproduktion för dessa arter misslyckas. Detta tillsammans med den minskade vattenvolymen och därmed minskade livsutrymmet kan skapa förändringar i hela ekosystemen i de sänkta sjöarna. Lake är dessutom listad som livskraftig och inte på något vis hotad i den internationella rödlistan³.

Vattendirektivets syfte är att se till så alla medborgare inom EU har tillgång till rent vatten. Med underlag i detta förefaller det ogenomtänkt av svenska myndigheter att ta så lätt på lokalboendes behov av grävda brunnar och Fredriksbergs vattentäkt.

För VIX-klassning av elfiskeresultat gäller att de visar allmän påverkan, inklusive förorening av näringsämnen, försurning, samt ändrade livsmiljöer till följd av morfologisk och hydrologisk påverkan. För att ge säkra resultat krävs förutom kompetenta och erfarna elfiskare att minst 3 lokaler per vattendrag elfiskas eller samma lokal fiskas minst 3 år i rad. Statusklassificering med bedömningsgrunden för fisk i vattendrag sker enligt Havs- och vattenmyndighetens föreskrifter HVMFS 2013:19.

VIX klassas i en 5-gradig skala:

Status	VIX-värde
Hög	$0,739 \leq \text{VIX}$
God	$0,467 \leq \text{VIX} < 0,739$
Måttlig	$0,274 \leq \text{VIX} < 0,467$
Otillfredsställande	$0,081 \leq \text{VIX} < 0,274$
Dålig	$\text{VIX} < 0,081$

¹ Nulägesbeskrivning provningsgrupp Sikforsån 108_E_6

² <https://www.havochvatten.se/miljopaverkan-och-atgarder/miljopaverkan/vattenbrist/vattenbrist-och-torka---sa-paverkar-det-vattenmiljon.html>

³ <https://www.iucnredlist.org/species/135675/221229725>

Hyttsjön

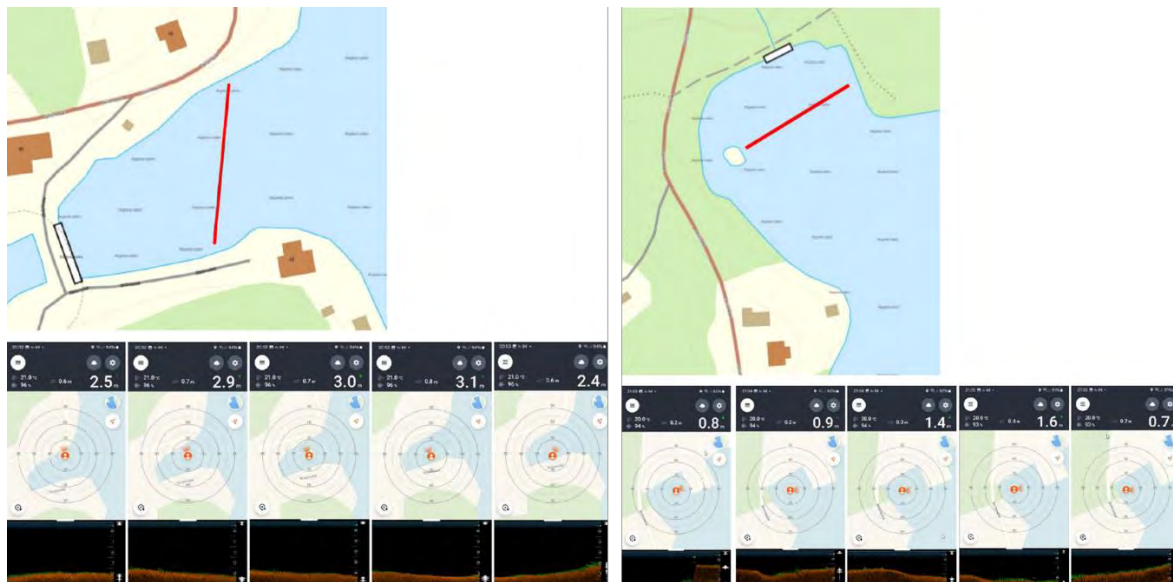
Sammanfattning Hyttsjön

Hyttsjön är sedan mycket lång tid reglerad. Från början hade sjön endast ett utlopp, det västra, där järnhantering bedrevs. Senare öppnades även ett nordligt utlopp. I anslutning till bägge utloppen finns det fornlämningar av större värden.

Vare sig i Hyttsjön/Lövsjön eller bäcken nedströms finns några fiskarter som behöver vandra för att fullborda sin livscykel. Områdena närmast dammarna i både det västliga och nordliga utloppet utgör som referensförhållande vandringshinder för i vart fall de svagsimmande fiskarter som förekommer i området. Något biologiskt motiv för att skapa fiskvandring uppströms kan inte föreligga.

Hyttsjön har varit uppdämd sedan i vart fall 1700-talet. Hyttsjön har två utlopp, både ett nordligt och västligt. Utifrån den historiska användningen får man anse det västliga utloppet via bruksmiljön som det ursprungliga, även om det inte används idag. Enligt överenskommelse ska vatten rinna i den västliga fåran för att behålla vattenspegel i bruksdammar, men efter att sjön sänkts så går ingen del av vattnet från Hyttsjön via det ursprungliga utloppet. Genom att studera djupförhållandena i vikarna närmast utloppen kan man konstatera att viken närmast det nordliga utloppet är mycket grundare än vid det västliga, varför det nordliga utloppet inte kunnat fungera förrän Hyttsjön dämdes upp (Fig 1 & 2). Länsstyrelsen anser att det är viktigt med "Återskapande av Hyttsjöns sjöutlopp", vilket därmed får förstås som det västliga utloppet.

Det finns 20 bostadsfastigheter, varav 7 permanentboende. Risk för påverkan på grävda brunnar vid utrivning av dammar.

Figur 1. Lodkartor från vikarna vid de bägge befintliga utloppen. Till vänster det västliga utloppet och till höger det nordliga. Observera att vattendjupet i den nordliga viken, Verkstadsviken, understiger 1,6 m och närmare dammen är det ännu grundare. Den västliga viken, Herrgårdsviken, är betydligt djupare.

Länsstyrelsen i Dalarna anger lake som målart, utan några argument varför den efter 400 år helt plötsligt skulle ha behov att vandra upp till Hyttsjön, vilket inte varit möjligt ens före dammarnas tillkomst⁴. Man anger även att genom att riva ut dammar skulle en sjösänkning

⁴ Analysblad nationella planen för moderna miljövillkor för vattenkraften. Hyttsjöns regleringsdamm Strömsdal

ske och att det nordliga utloppet skulle användas. Ifall Hyttsjön sänks genom rivning av den västliga dammen, så kommer viken där det nordliga utloppet ligger att torrläggas, så att inget vatten skulle kunna rinna den vägen. Man konstaterar dock att ”Det finns ett högt kulturhistoriskt värde på platsen och en hög känslighet för påverkan. På platsen krävs ett större perspektiv rörande den påverkan en fiskväg, utrivning eller annan åtgärd få på kulturmiljön, inklusive omgivningen.” Deras slutsats blir viktig i att ”En utrivning skulle innebära mycket stor skada och betydande negativ påverkan på kulturmiljön, miljön i stort.”

Figur 2. Till vänster området nedströms den västliga dammen, där det framgår att lutningen är så stor att i vart fall svagsimmande fiskarter inte kunnat vandra uppströms. Det högra fotografiet visar den nordliga dammen nedifrån, och även här är fallhöjden alltför stor för att några fiskarter över huvud taget kunnat passera uppströms.

Hyttsjöns avrinning går till Gäddbäcken (WA11936183) (Fig 3). Den ekologiska statusen är satt till måttlig, med låg tillförlitlighet. Av biologiska kvalitetsfaktorer är endast 'Fisk' klassad, men till måttlig ekologisk status utifrån 'annan expertbedömning'. Något som helst biologiskt underlag redovisas inte. Åtgärdsförslaget om att 'möjliggöra upp- och nedströmspassage' hänvisas till det norra utloppet ur Hyttsjön, trots att kartan i VISS pekar ut den västliga fåran som 'Gäddbäcken'.

Länsstyrelsen i Dalarna konstaterar att ”Hyttsjön uppvisar avvikelser i hydromorfologin och bedöms ha en väsentligt förändrad karaktär”, vilket utgör grunden för att kunna klassa sjön som kraftigt modifierat vatten (KMV).

Figur 3. Gäddbäcken, WA11936183, från VISS. Observera sträckningen via det västra utloppet.

Figur 4. Från försök framgår att Hyttområdet vid det västliga utloppet utgör en fornlämning i form av hyttområde (L2000:8186). Även ett minnesmärke (L2000:7971).

Vid norra utloppet finns bl.a. en övrig kulturhistorisk lämning (L2022:3469) i form av industri. Även dammvall (L2022:3474) som möjlig fornlämning och ränna (L2022:3574) som övrig kulturhistorisk lämning.

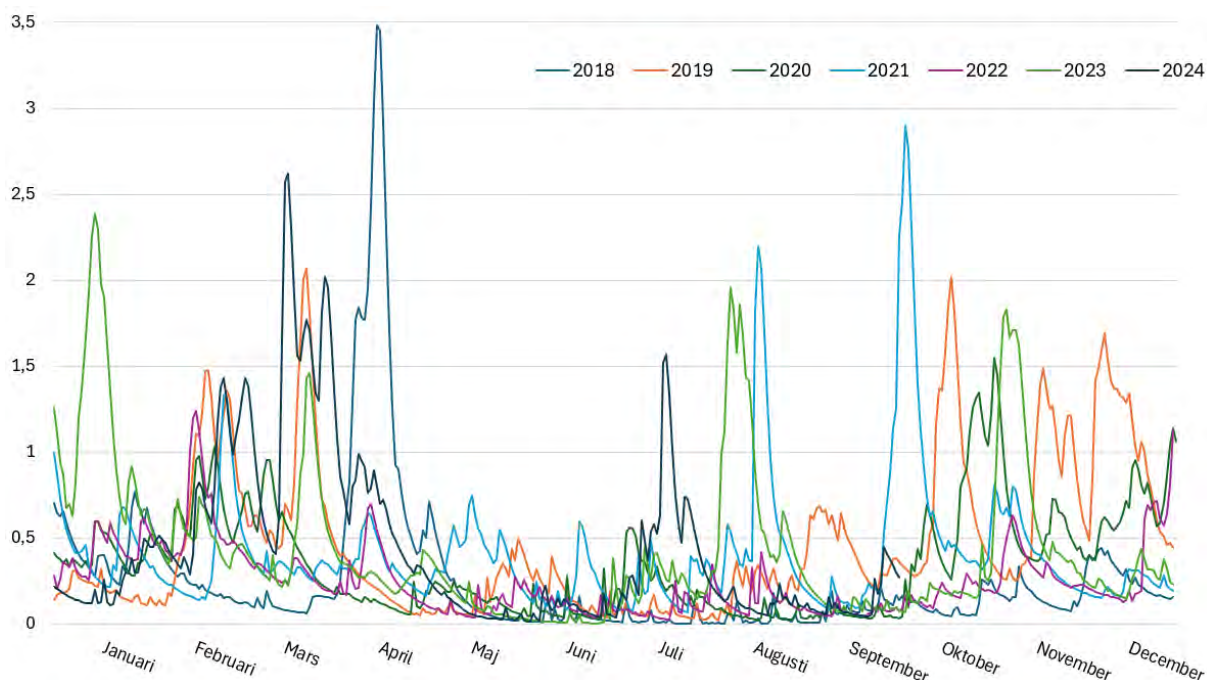
Hydrologi

Avrinningsområdet för station 'Mynnar i Mångsälven' är 26,11 km², med en sjöandel på hela 6,33 %. Markanvändningen domineras av skog (63,4 %), myrmark (16,4 %) och hygge (10,9 %). Observera att lägsta lågvatten (LLQ) är så lågt som 4 l/s, vilket under oregrerade förhållanden skulle inneburit att det mesta livet i Gäddbäcken inte skulle klarat sig.

Tabell 1. Total stationskorrigerad vattenföring (m³/s) för 'Mynnar i Mångsälven', enligt SMHI:s vattenweb.

	Flödesstatistik (1991-2020)	2010-2024
HHQ		3,960
HQ₅₀	4,14	
HQ₂	2,22	
MHQ	2,33	
MQ	0,37	0,367
MLQ	0,02	
LLQ		0,004

Observera de mycket låga flödena under i synnerhet sommarperioder, samt de mycket höga flöden som kan förekomma (Fig 5).

Figur 5. Vattenföringen i 'Mynnar i Mångsälven' (m^3/s), enligt SMHIs vattenweb.

Biologiskt underlag

Lövsjön är provfiskad med 8 bottennät 2006-07-24. Fångsten bestod av 96 abborrar med medelvikt 38 g och 55 mörtar med medelvikt 23 g. Ekologisk status, EQR8, gav 0,54, vilket innebär god ekologisk status.

Det finns nio elfisken i närheten, men inte i direkt anslutning till Hyttsjön (Fig 6). Generellt kan man utläsa att fiskbestånden är mycket glesa med dominans av elritsa och abborre. Andra förekommande fiskarter är nors, lake, gädda och mört, men även en lokal, 'Kamptjärnsbäcken', där ingen fisk fångades 2022-05-15. Någon fiskart som behöver vandra för att fullborda sin livscykel fångades inte i de nio elfiskena i närheten av Hyttsjön.

Den ekologiska statusen enligt VIX angav 4 av elfiskena till god ekologisk status och 4 elfisken med fiskfångst till dålig ekologisk status.

Figur 6. El- och provfiskelokaler hos datavärden SLU⁵

⁵ <https://dvfisk.slu.se/karta>

Hån

Sammanfattning Hån

Hån är en grund sjö som varit reglerad under lång tid. Såväl själva dammvallen som kringliggande områden bedöms ha höga kulturhistoriska värden. Då sjöns utloppsdel är mycket grund, så framgår det att referensförhållanden, alltså innan dammen byggdes, var att lutningen i sjöutloppet var alltför hög för att fiskar skulle kunna vandra uppströms. Att åtgärda naturliga vandringshinder kan inte betecknas som återställning.

Figur 7. Dammen sedd uppifrån. Observera att dammen är en jorddamm på uppströmssidan och en stendamm på nedströmssidan, samt hur lite vatten som rinner i utloppsbäcken. Konstruktionen med jorddamm på uppströmssidan och stendamm på nedströmssidan beror på det grunda området uppströms och att som referensförhållande var fallhöjden betydande vid dammen.

I Håns utlopp finns en lång stendamm (Fig 7 & 8), som enligt Länsstyrelsen har höga kulturvärden och är bedömd som en möjlig fornlämning. Sydost om Hån finns en sammanhängande kulturmiljö och runt sjön finns 53 bostäder, varav ett 40-tal bostads- och fritidshus som gränsar direkt mot sjön. Regleramplituden på 2,4 meter. Sjön har varit dämnd under ungefär 300 år.

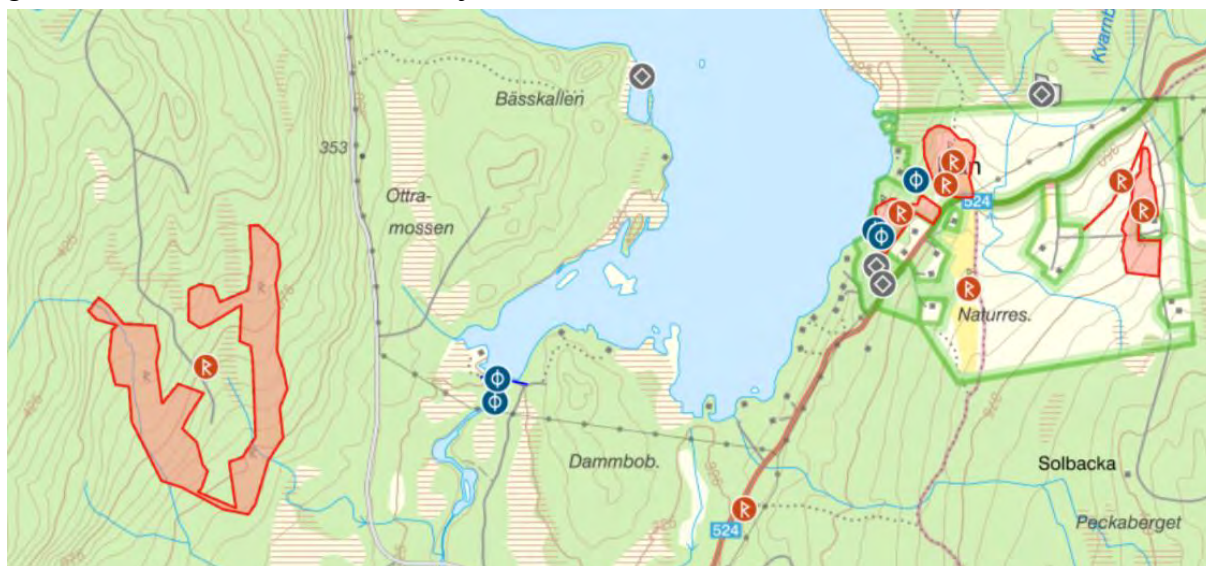
Figur 8. Stendammen sedd nedifrån. Till vänster skibordet och till höger en vy av dammens nedströmssida.

Enligt ett utrivningsförslag anges att Hån skulle sänkas med 0,8-1 m och att sjön är mycket grund, vilket skulle skapa mycket stora förändringar av strandlinjen och hela miljön. Vid lodningar av sjön har området närmast dammen visat sig vara endast 1-1,5 m, vilket innebär att höjdskillnaden innan dammen byggdes, alltså referensförhållanden, skulle vara ungefär 1,5 m på <10 m sträcka. Denna branta lutning medför att här aldrig kunnat vandra fisk uppströms, inte ens större öringar.

Länsstyrelsen i Dalarna pekar ut lake och öring som målarter, med hänvisning till att det förekommit öring i Stenälven⁶. Man anser att åtgärderna ska genomföras så att ”sjön får en nivå som så långt möjligt återspeglar den naturliga nivån innan dämning”, utan att ta hänsyn till hur grund sjön är. ”I samband med utförande och planering av åtgärder krävs förståelse och stor hänsyn för kulturmiljön i området.” Vidare konstaterar man att ”En total utrivning och nivåsänkning bedöms leda till mycket stora negativa konsekvenser för kulturmiljön på platsen och i omgivningen.”

Det finns en vattenprovtagning redovisad från Hån, från 2023-11-23. pH 5,89 och alkalinitet på 0,024 visar på försurningskänsliga förhållanden. Att dessutom aluminium visade 150 µg/l och järn 690 µg/l indikerar att de vattenkemiska förhållandena inte är de mest gynnsamma (Fig 11).

Länsstyrelsen i Dalarna konstaterar att ”Sjön Hån uppvisar en väsentligt förändrad karaktär avseende hydromorfologin då sjön är tydligt uppdämd jämfört med kartan från år 1768, sjön dämmer idag upp omfattande älvsträckor och strömmande vatten.” Detta är grundkriteriet för att kunna klassa sjön till KMV.

Figur 9. I Forssök framgår att området kring Håns utlopp har en mängd historiska värden. Dammvallen (L2024:412) klassas som möjlig fornlämning, men områden såväl väster som öster om utloppet klassas som fornlämningar.

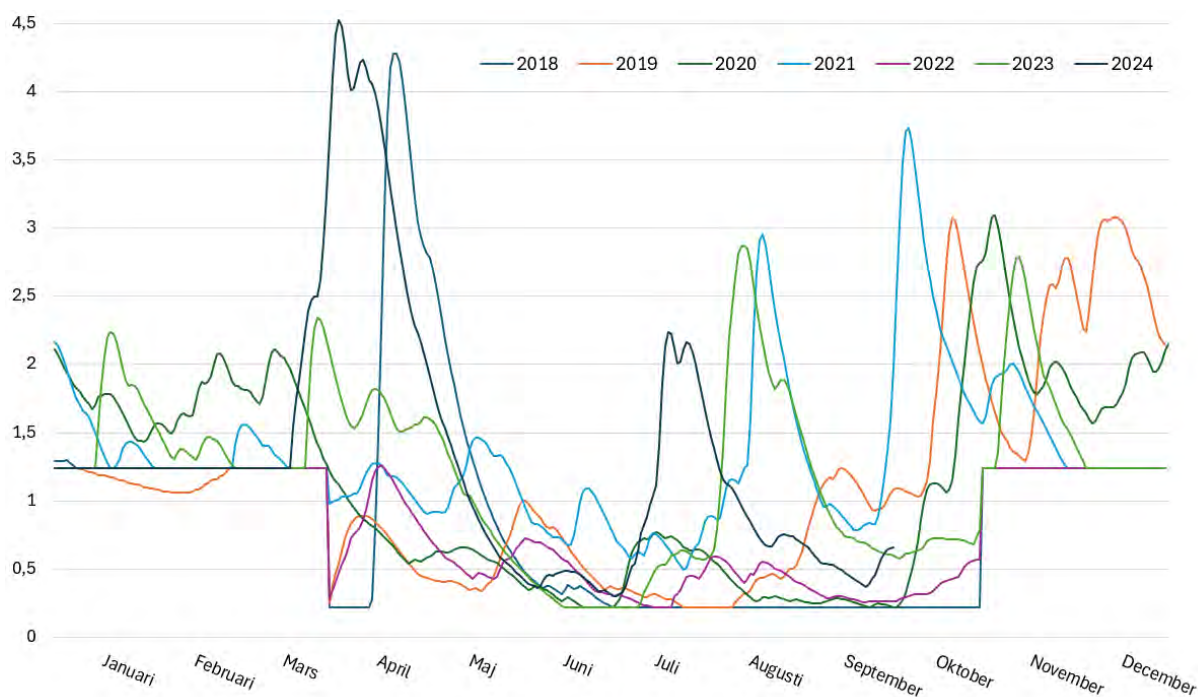
⁶ Analysblad nationella planen för moderna miljövillkor för Vattenkraften. Håens regleringsdamm

Hydrologi

Avrinningsområdet är 72,32 km² med hela 13,25 % sjö. Markanvändningen domineras av skog (62,4 %), myrmark (15,0 %) och hygg (5,3 %).

Tabell 2. Total stationskorrigerad vattenföring (m³/s) för 'Utloppet av Hån', enligt SMHI:s vattenweb. För vissa perioder stämmer uppenbarligen inte SMHIs uppgifter, vilket tydligt framgår av figur 10.

Flödesstatistik (1991-2020)		2010-2024
HHQ		4,52
HQ ₅₀	5,32	
HQ ₂	2,84	
MHQ	2,98	
MQ	1,08	1,09
MLQ	0,23	
LLQ		0,19

Figur 10. Vattenföringen i 'Utloppet av Hån' (m³/s), enligt SMHIs vattenweb. Observera att något misstämmer med underlagsdata.

Biologiskt underlag

Det finns 3 elfisketillfällen nedströms Hån, i Stenälven, och ett i ett biflöde till Stenälven (Fig 12, vänster). Dessutom finns det 2 elfisken i ett tillflöde från sjöns östliga sida, Kvarnbäcken (Fig 12, höger).

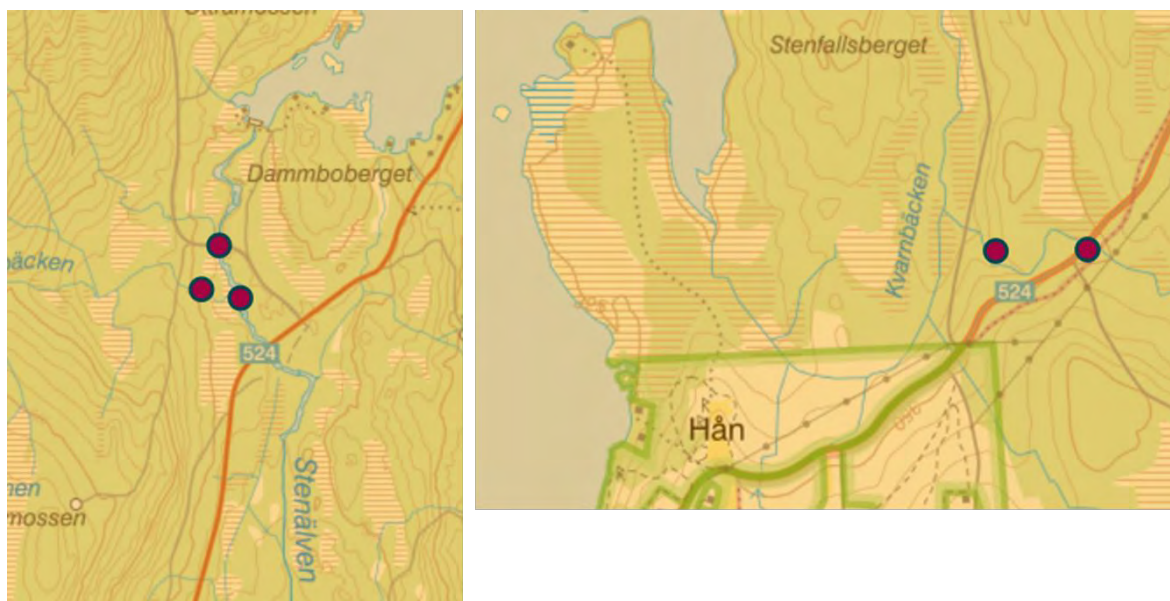
I Stenälven är en lokal, 'Uppstr bro' elfiskad 2003 och 2021. Här fångades öring 2003 men inte 2023, och elritsa vid bägge tillfällena. Den andra lokalen i Stenälven elfiskades 1987 och då fångades ett fåtal öring och abborre. I biflödet 'Pingelbäcken' fångades ingenting vid elfisket 2021.

I Kvarnbäcken har två lokaler elfiskats, varav den ena kallas 'Uppstr väg'. Lokalen utan namn fiskades 1987 med fångst av fyra öringar (inga årsungar) och två elritsor. Lokalen 'Uppstr väg' elfiskades 2000, och då fångades endast öring varav hälften var årsungar.

Figur 11. Området i bäcken nedströms dammen, där man kan se de rikliga metallutfällningarna. I den vattenmiljön förekommer inga fiskar eller bottenfauna.

VIX-klassningen i Stenälvens lokal, 'Uppstr bro' gav god ekologisk status bägge åren, men för den andra lokalen måttlig status. För Kvarnbäcken gav VIX-klassningen måttlig ekologisk status för lokalen utan namn och god status för lokalen 'Uppstr väg'.

Figur 12. Till vänster elfiskelokalerna nedströms Hån och till höger elfiskelokalerna i tillflödet från öster.

Hösjön

Sammanfattning Hösjön

Hösjön anges som sänkt, vilket medför att förslagen om ytterligare sänkning av vattennivån inte skulle innebära att återgå till referensförhållanden. Jorddammen i utloppet är ganska grund, med flack mark i dess anslutning. Detta innebär att det ganska enkelt skulle gå att behålla vattennivå och damm samtidigt som eventuell fiskförflyttning skulle tillåtas. Något biologiskt motiv för att skapa ett omlöp förekommer dock inte.

Hösjön betecknas av Länsstyrelsen som avsänkt med sänkingsgräns på 0,2 m och en dämningensgräns på 1,5 m.

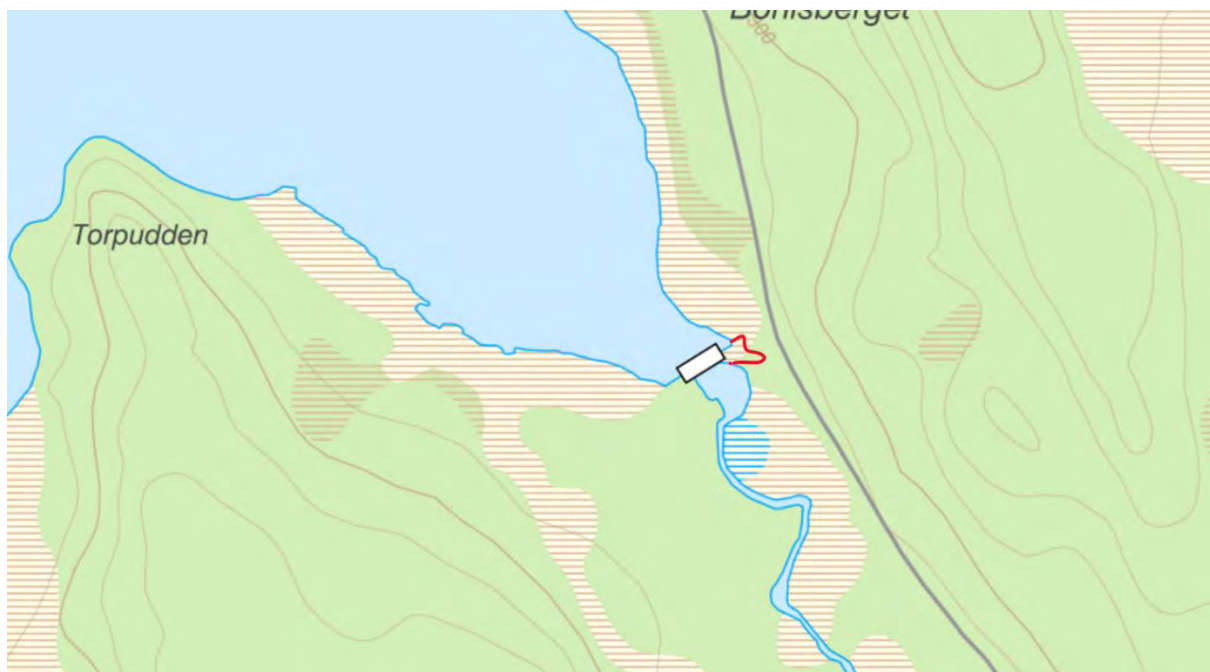
Länsstyrelsen i Dalarna pekar ut lake som målart, utan något faktiskt belägg för att denna art förekommer här⁷. Man konstaterar dock att ” Det bedöms att fiskvandring till och från Hösjön gentemot uppströmsliggande sjöar, inte har eller har haft någon betydelse för fiskbeståndet i Hösjön.” Detsamma torde gälla även för förhållanden nedströms Hösjön.

Det finns en vattenprovtagning redovisad från Hösjön, från 2021-11-15. pH 5,47 och alkalinitet på 0,001 visar på försurningskänsliga förhållanden. Att dessutom aluminium visade 250 µg/l och järn 1200 µg/l indikerar att de vattenkemiska förhållandena inte är de mest gynnsamma.

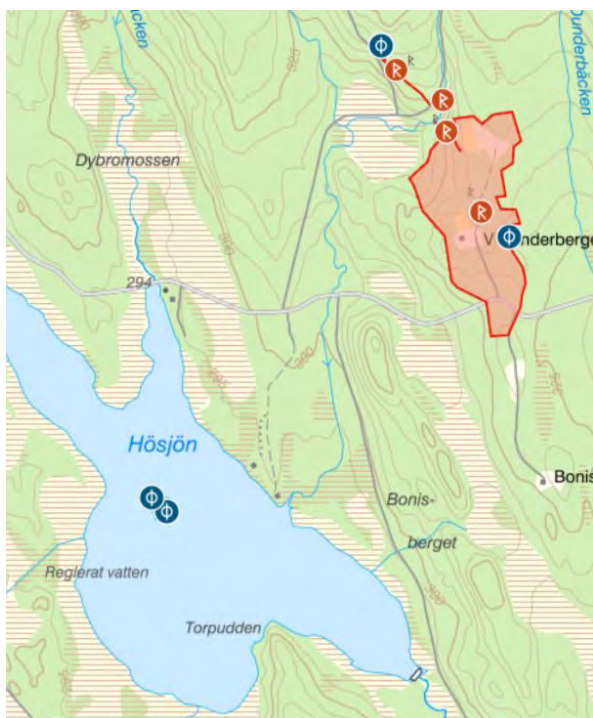

Figur 13. Dammen i Hösjöns utlopp är en ganska grund jorddamm. Vänster foto visar utskovet nedifrån. Höger foto visar dammvallen mot öster från utskovet sett, det område där ett omlöp enkelt kan skapas.

⁷ Analysblad nationella planen för moderna miljövillkor för vattenkraften. Hösjöns regleringsdamm

Figur 14. Förslag på placering av ett omlöp. Fallhöjden är endast 70 cm, varför omlöpet behöver vara 30-35 m för att hålla en lutning på 2 % och möjliggöra för samtliga förekommande fiskar att kunna vandra uppströms. Eftersom lägsta lågvattenföring (LLQ) endast är 19 l/s, så bör omlöpets botten inte överstiga 30 cm.

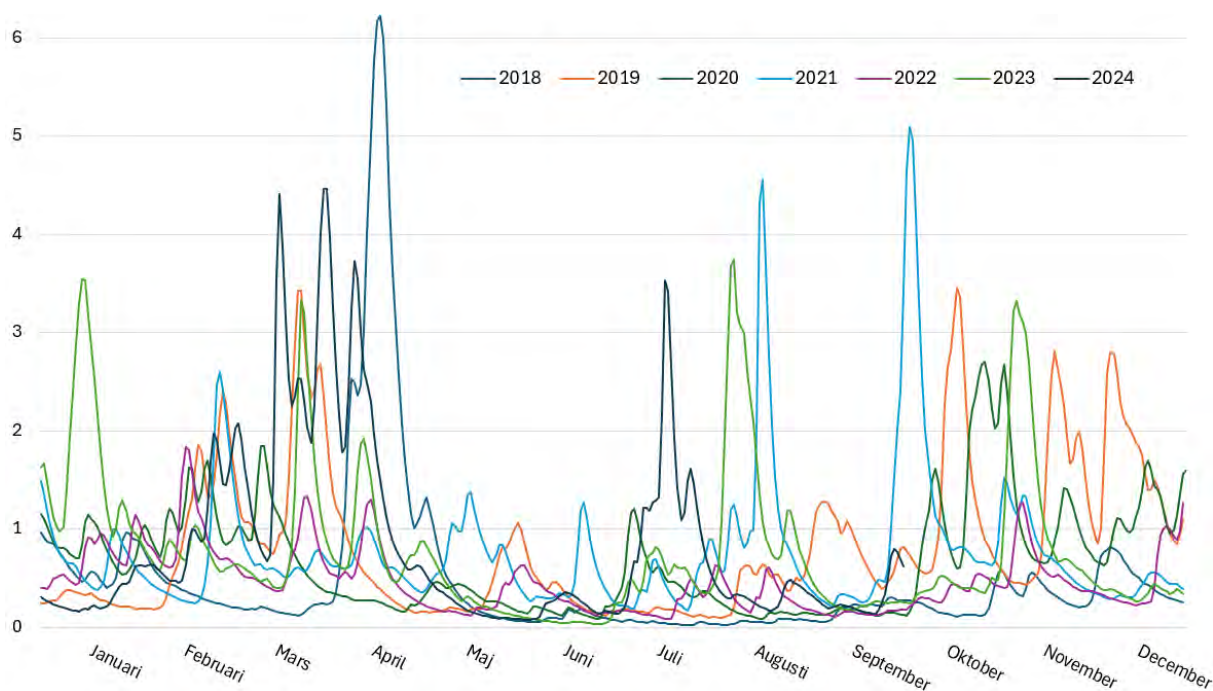
Figur 15. I fornsök framgår att det finns gravar på ön i Hösjön som karakteriseras som Övrig kulturhistorisk lämning (L2000:7653). På sjöns östra sida finns flera fornlämningar, bl.a. Bytomt/gårdstomt (L2021:3351).

Hydrologi

Avrinningsområdet är 42,56 km² med 5 % sjö. Markanvändningen domineras av skog (64 %), myrmark (19,0 %) och hygge (7,6 %).

Tabell 3. Total stationskorrigerad vattenföring (m³/s) 'Utloppet av Hösjön', enligt SMHI:s vattenweb.

Flödesstatistik (1991-2020)		2010-2024
HHQ		6,490
HQ₅₀	7,17	
HQ₂	3,84	
MHQ	4,04	
MQ	0,67	0,669
MLQ	0,08	
LLQ		0,019

Figur 16. Vattenföringen i 'Utloppet av Hösjön' (m³/s), enligt SMHI:s vattenweb.

Biologiskt underlag

I eller i anslutning till Hösjön finns det endast ett elfiske i en tillrinnande bäck från östra sidan, Holmsjöbäcken, från 2000. Man fångade 6 abborrar (80-135 mm), vilket gav en VIX-klassning till dålig ekologisk status.

Nedre Tällbergssjön

Sammanfattning Nedre Tällbergssjön

Nedre Tällbergssjön har varit reglerad under lång tid. Platsen där betongdammen anlagts har utgjort ett naturligt hinder för uppströmsvandring av fiskar redan innan dammen anlades. Att föreslå utrivning med hänvisning till bristande insikter i kulturhistoriska värden syns ansvarslöst inför kommande generationer.

Länsstyrelsen i Värmland pekar ”Försurningskänsliga arter som elritsa och eventuellt stormusslor och kräftor är därför målarter”⁸. Att peka ut arter som inte finns som bevis för att de förekommer synes mycket märkligt. Man pekar på att riva ut betongdammen och sänka sjön för att nå referensförhållanden, men man verkar inte ha kontrollerat hur grunt det är uppströms betongdammen. ”På grund av det otillräckliga kunskapsunderlaget gällande kulturvärden kring Nedre Tällbergssjön går det inte att avgöra hur omfattande arbetsföretagets negativa konsekvenser är för de eventuella kulturvärden som finns kring sjön.”

Figur 17. Dammen i Nedre Tällbergssjöns utlopp. Till vänster sedd lite uppifrån den vänstra sidan och till höger sedd nedifrån. Uppströms dammen är det ganska grunt, vilket innebär att fallhöjden är ungefär en meter på 2 meters sträcka, en höjdskillnad som ingen inlandsfisk klarar att passera uppströms. Referensförhållanden i denna del utgör således ett naturligt vandringshinder.

Under perioden 2020-02-18 – 2023-11-06 finns det 14 vattenprovtagningar i nedre Tällbergsälven nedströms Nedre Tällbergssjön. pH 5,86-7,06, alkalinitet 0,02-0,176 och färgtal 113-225. Det är således ett brunt vatten med försurningsproblematik.

⁸ Analysblad nationella planen för moderna miljövillkor för vatten. Nedre Tällbergssjöns regleringsdamm

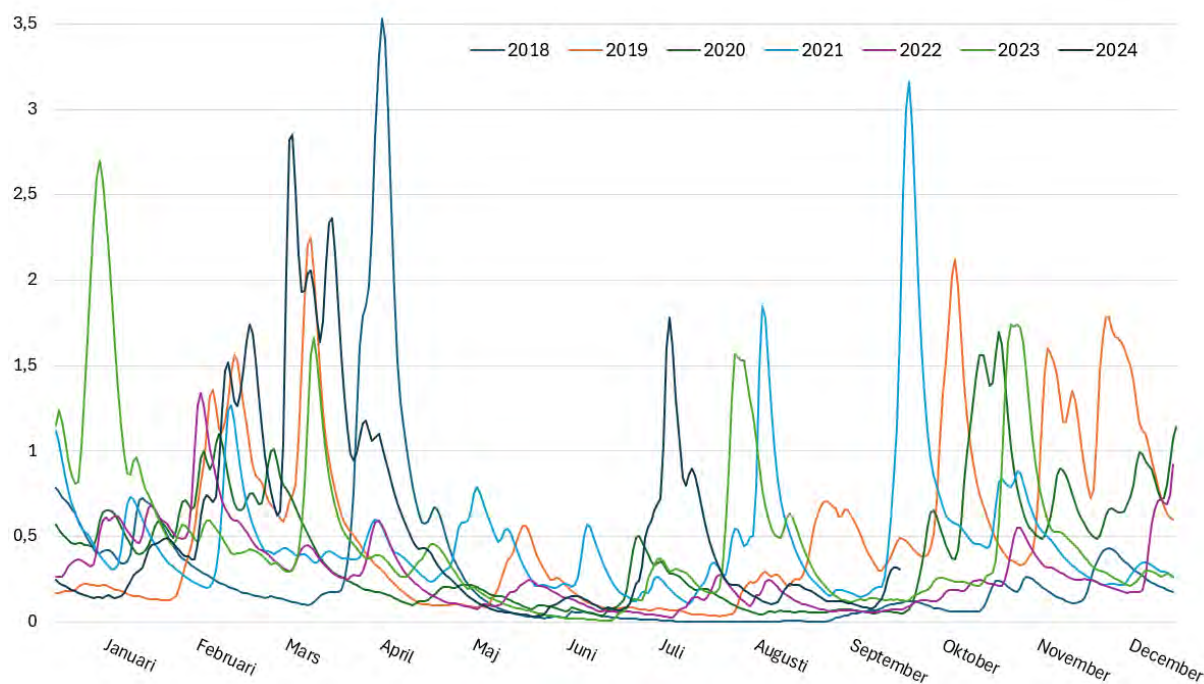
Figur 18. Nedre Tällbergssjön har två utlopp, både ett västligt med en ordentlig betongdamm och ett östligt, som är betydligt flackare och som ganska enkelt går att öppna upp lite för att tillåta fiskvandring uppströms. Fotot till höger visar den östliga fårans damm uppifrån sett och ungefärlig sträckning med blått i den vänstra kartbilden.

Hydrologi

Avrinningsområdet är 31,2 km² med hela 5,7 % sjö. Markanvändningen domineras av skog (61,4 %), myrmark (15,5 %) och hygge (14,4 %). Observera att lägsta lågvattenföring (LLQ) är så lågt som 1 l/s. Men även att det förekommer perioder med mycket höga flöden.

Tabell 4. Total stationskorrigerad vattenföring (m³/s) för 'Utloppet av Nedre Tällbergssjön', enligt SMHI:s vattenweb.

Flödesstatistik (1991-2020)		2010-2024
HHQ		4,230
HQ ₅₀	4,39	
HQ ₂	2,33	
MHQ	2,45	
MQ	0,42	0,416
MLQ	0,04	
LLQ		0,001

Figur 19. Vattenföringen i 'Utloppet av Nedre Tällbergssjön' (m^3/s), enligt SMHIs vattenweb.

Biologiskt underlag

I Tällbergsälven nedströms Nedre Tällbergssjön, finns två elfiskelokaler. Den övre av dessa har elfiskats vid två tillfällen, 2010 och 2022. Vid första tillfället fångades endast flodkräfta, men dessa saknades 2022. Vid det senare tillfället fångades elritsa, abborre och gädda. Den nedre lokalen elfiskades 2010, med enbart elritsa i fångsten.

VIX-klassningen i den övre lokalen var dålig vid bägge tillfällena, men den nedre lokalen klassades till god ekologisk status.

Den nedströms liggande Siksjön har provfiskats vid två tillfällen, 2010 och -11. Abborre och mört dominerade fångsterna bägge åren. Därtill fångades enstaka gädda och lake. Ekologisk status, EQR8, klassades till god status 2010, men sjönk något till måttlig 2011.

Ingen fisk med behov av att vandra för att fullborda sin livscykel fångades vid någon av provtagningarna.

Säfssjön

Sammanfattning Säfssjön

Säfssjön med sin vattennivå har stor betydelse för samhället Fredriksberg och dess invånare. Anläggningarna vid utloppets dammanläggningar har stora kulturhistoriska värden, vilka verkar omdömeslöst att riskera för att sjölevande fiskar ska kunna förflytta sig uppströms. Med användande av försiktighetsprincipen borde bevarandeplan prioriteras i stället för förslag till utrivning. Forsen vid dammanläggningarna har utgjort naturliga hinder för uppströmsvandrande fisk under referensförhållandena.

Dammarna i Säfssjöns utlopp har funnits under åtminstone 300 år. Säfsen Resort AB har rätt att ta vatten ur Säfssjön för snöproduktion. Vattentäkten som försörjer Fredriksberg med dricksvatten består av en ås som går genom Säfssjön, där råvattnet hämtas ur brunnar belägna

på en ö i Säfssjön. Kvaliteten och kvantitet påverkas kraftigt av vattennivån i Säfssjön, en sänkning av vattennivån skulle värsta fall kunna resultera i att vattentäkten bli oanvändbar.

Region Dalarna har samhällskritisk verksamhet i området med tvätterier för regionens alla sjukhuskläder. Driftstörningar på grund av vattenbrist skulle påverka möjligheten till att utföra operationer och annan kritisk sjukhusvård.

Länsstyrelsen i Dalarna pekar ut öring, lake, abborre, gädda och mört som målart, trots att ingen av dessa har behov av vandring för att fullborda sin livscykel, eftersom det är rimligt att anta att förekommande öring nedströms är av strömstationär typ.⁹ ”Dammen vid Hammarbacken, Sågdammen, tillsammans med ett naturligt vandringshinder direkt nedströms Mellansjön (endast öring bedöms kunna passera detta hinder)”, men öring har inte kunnat förflytta sig uppströms den tidigare forsen i Säfssjöns utlopp. Länsstyrelsen konstaterar mycket riktigt att ”Det finns ett högt kulturhistoriskt värde på platsen och en hög känslighet för påverkan.” Även att ”En utrivning samt återskapande av Säfssjöns sjöutlopp innebär en stor skada, betydande negativ påverkan på kulturmiljön, miljön i stort, och en minskad möjlighet till läsbarhet av de kulturhistoriska sammanhangen.”

Figur 20. Karta över Säfssjöns utloppsdel till vänster och en lodkarta till höger. På lodkartan kan man se hur grund utloppsdelens är, vilket medför att även referensförhållanden innan dammen byggdes utgjorde ett naturligt hinder för uppströmsvandrande fiskar.

I Säfssjöns utlopp finns en längre damm med två utlopp. Enligt Länsstyrelsen har dammanläggningen höga kulturvärden och bedöms som möjlig fornlämning, medan Riksantikvarieämbetet benämner det som fornlämning.

⁹ Analysblad nationella planen för moderna miljövillkor för vattenkraften. Säfssjön Hammarbackens kraftverk

Figur 21. Det högra utskovet ur Säfssjön sett nedifrån till vänster. Till höger ser man delar av stendammen till vänster om utskovet.

Figur 22. I försök framgår att Hytt- och hammarområdet (L2000:7348) utgör en fornlämning.

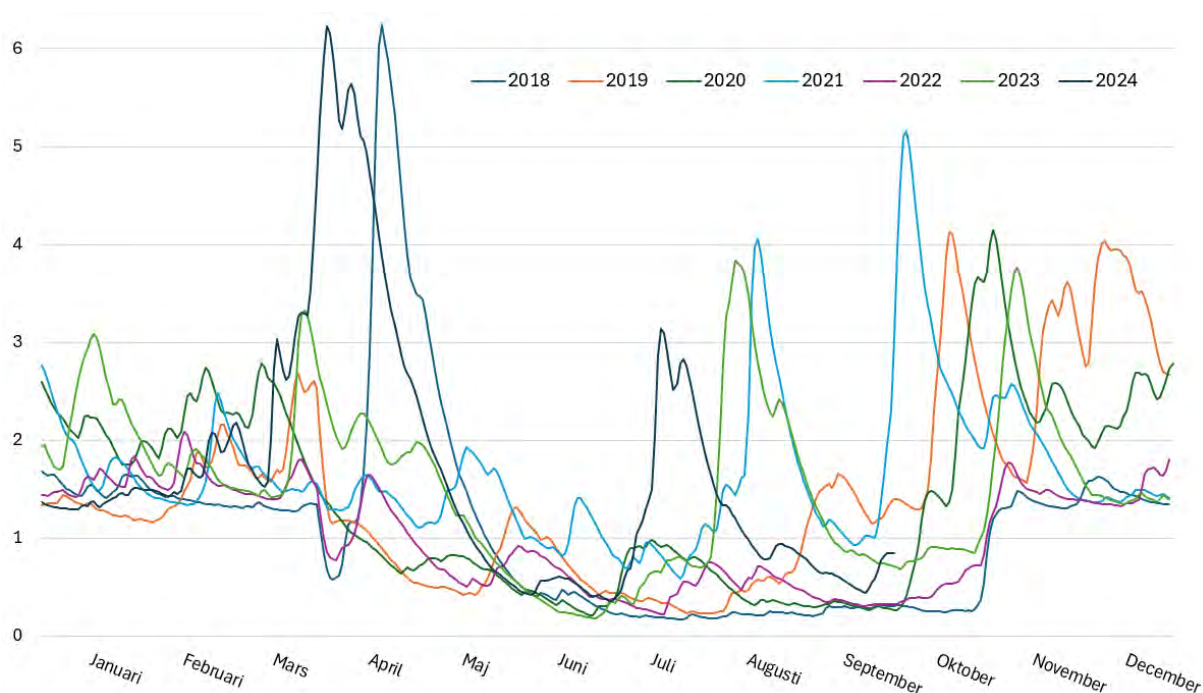
I Liälven nedströms Säfssjön finns 18 vattenprovtagningar från 2020-22. pH 6,4-7,4, alkalinitet 0,05-0,29, således ingen allvarlig försurningssituation.

Hydrologi

Avrinningsområdet är 91,5 km² med hela 12,1 % sjö. Markanvändningen domineras av skog (62,6 %), myrmark (14,5 %) och hygge (6,1 %).

Tabell 5. Total stationskorrigerad vattenföring (m³/s) för 'Utloppet av Säfssjön', enligt SMHI:s vattenweb.

	Flödesstatistik (1991-2020)	2010-2024
HHQ		6,24
HQ₅₀	7,22	
HQ₂	3,91	
MHQ	4,10	
MQ	1,37	1,38
MLQ	0,27	
LLQ		0,17

Figur 23. Vattenföringen i 'Utloppet av Säfssjön' (m³/s), enligt SMHI:s vattenweb.

Biologiskt underlag

Det finns två elfiskelokaler i Liälven med ett elfiske per lokal. På lokalen 'Upp fallet' genomfördes elfiske 2021 med fångst av enstaka öring och abborre. I lokalen 'Ned tyforsvägen' genomfördes elfiske 2021 med fångst av en hel del lake, sparsamt med elritsa samt enstaka öring, abborre och 'kräfta obestämd'. Ekologisk status enligt VIX för lokalen 'Upp fallet' var måttlig och för lokalen 'Ned tyforsvägen' otillfredsställande.

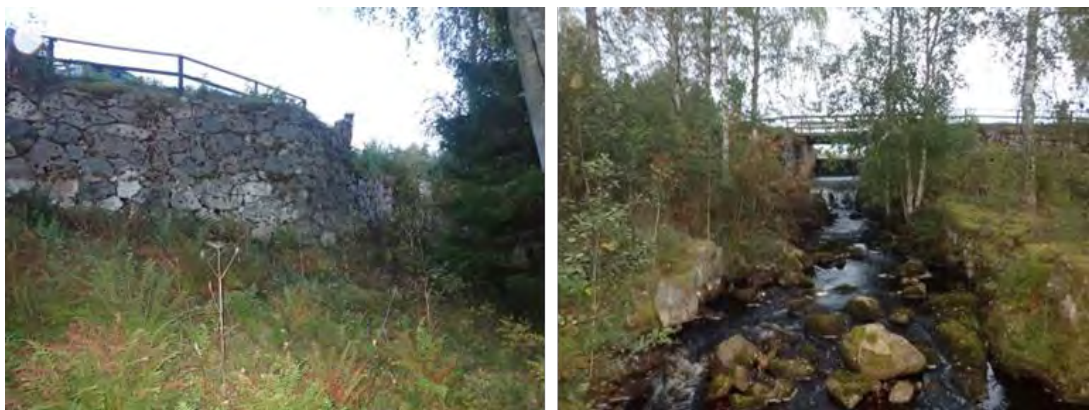
Tyfors

Sammanfattning Tyfors

Vid Tyfors har ingen fisk kunnat passera uppströms innan dammen anlades, eftersom fallhöjden vid platsen är så hög. De kulturhistoriska värden betecknas som mycket höga, varför en bevarandeplan skulle vara rimligare än förslag på utrivning, i vart fall om försiktighetsprincipen får råda och vi ska kunna lämna värdefulla miljöer till våra efterlevande.

Räckardammen har funnits sedan 1600-talet, och har höga kulturhistoriska värden. Forsen eller fallet vid Tyfors har varit så brant att inga fiskar har kunnat förflytta sig uppströms. Naturliga vandringshinder bör man inte åtgärda i normalfallet.

Länsstyrelsen i Dalarna pekar ut öring och lake som målarter, utan några faktaunderlag¹⁰. Man konstaterar även att ”Dammpegeln har ett kulturmiljövärde och i samband med utförande och planering av åtgärder krävs förståelse och stor hänsyn för kulturmiljön i området. Det kan förekomma oregistrerade fornlämningar i anslutning till dammen, både på mark och i vatten.”

Figur 24. Dammen i Tyfors sedd nedifrån. Eftersom dammen uppströms är ganska grund, så medför det att referensförhållanden innan dammen byggdes utgjorde absoluta vandringshinder för alla fiskars uppströmsvandring.

Det kan finnas föroreningar i anslutning till dammen.

Figur 25. Direkt nedströms dammen i Tyfors kan man se berghällarna, vilka även dessa styrker att fallhöjden här är stor. Till vänster kan man se metallutfällningar, vilket gör vattenmiljön olämplig för biologiskt liv.

¹⁰ Analysblad nationella planen för moderna miljövillkor för vattenkraften. Sågdammen Tyfors (Tyfors Nedre)

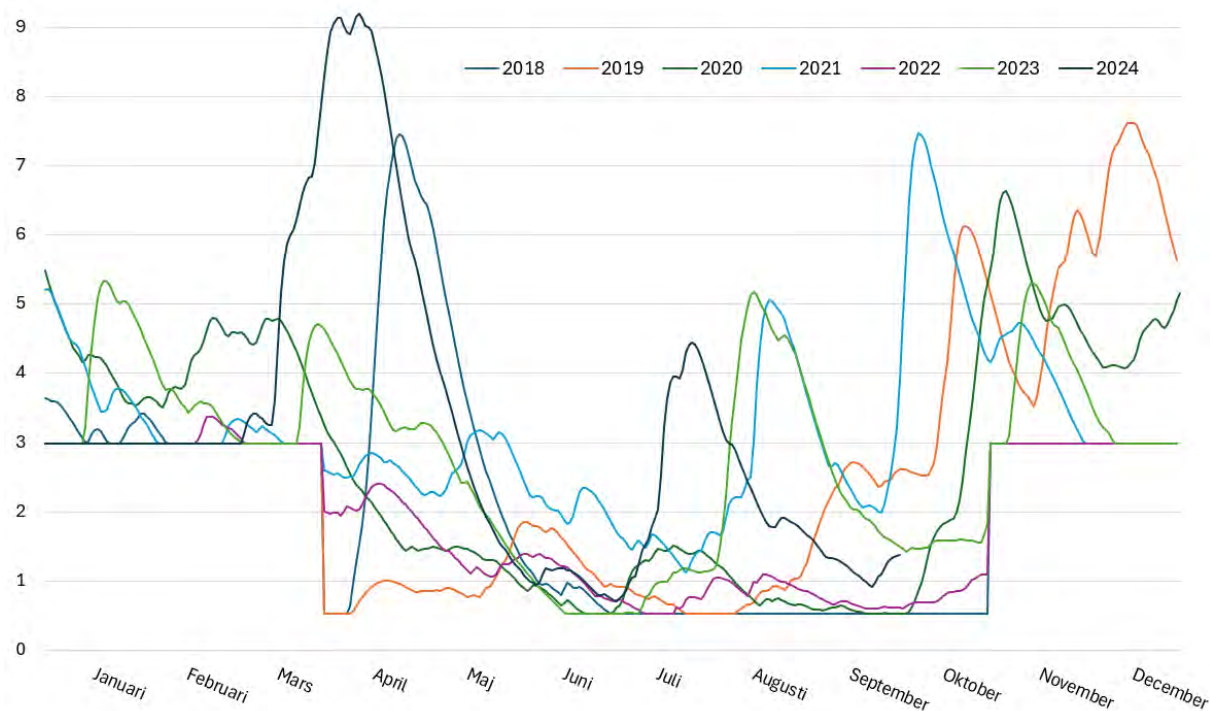
Figur 26. I försök framgår att området kring Räckardammen utgör en fornlämning av Metallindustri/järnbruk (L2000:7919).

Hydrologi

Avrinningsområdet för stationen 'Utloppet av Lisjön' är 180,7 km² med hela 15 % sjö. Markanvändningen domineras av skog (60 %), myrmark (13,1 %) och hygge (7,5 %).

Tabell 6. Total stationskorrigerad vattenföring (m³/s) för 'Utloppet av Lisjön', enligt SMHI:s vattenweb. För vissa perioder stämmer uppenbarligen inte SMHI:s uppgifter, vilket tydligt framgår av figur 27.

Flödesstatistik (1991-2020)		2010-2024
HHQ		9,19
HQ ₅₀	11,3	
HQ ₂	5,99	
MHQ	6,31	
MQ	2,56	2,58
MLQ	0,59	
LLQ		0,53

Figur 27. Vattenföringen i 'Utloppet av Lisjön' (m^3/s), enligt SMHIs vattenweb. Observera att något misstämmer med underlagsdata.

Biologiskt underlag

Något biologiskt underlag i form av bottenfaunaprovtagning, provfiske eller elfisken finns inte i hos datavårdar. Enligt muntliga uppgifter finns här abborre, mört och gädda, således ingen fiskart som behöver vandra för att fullborda sin livscykel.

Älgsjön

Sammanfattning Älgsjön

Älgsjön är en sedan gammalt reglerad sjö, med förhållandevis stora vattenföringsfluktuationer. Att riva ut den kulturhistoriskt viktiga dammen för att möjliggöra för abborre och gädda att kunna förflytta sig verkar rimma illa utifrån försiktighetsprincipen. Närboende och badgäster är initialt de som påverkas, men det är inte otänkbart att periodvis höga flöden skapar översvämningssproblem nedströms.

Älgsjön är en mycket grund sjö, med en välanvänd badplats. Sannolikt har dammen funnits sedan 1600-talet. Vattenföringen kan vara så låg som 9 l/s, men har oregelbundet episoder med mycket höga flöden.

Länsstyrelsen i Dalarna pekar ut lake som mållart¹¹, men även övriga förekommande fiskarter.¹¹ De pekar på öring uppströms Älgsjön, men utan faktaunderlag.

¹¹ Analysblad nationella planen för moderna miljövillkor för vattenkraften. Älgsjöns regleringsdamm

Figur 28. Fotot till vänster visar Älgsjöns vy från dammen sett. Till höger en lodkarta över sjön, där man kan se hur grund sjön är, och därmed vilken stor påverkan en borttagning av dammen skulle innebära. I Älgsjön ligger dessutom en välfrekventerad badplats.

Figur 29. Utlopps bäcken från dammen till vänster och själva dammvallen med utskov till höger, sett nedifrån.

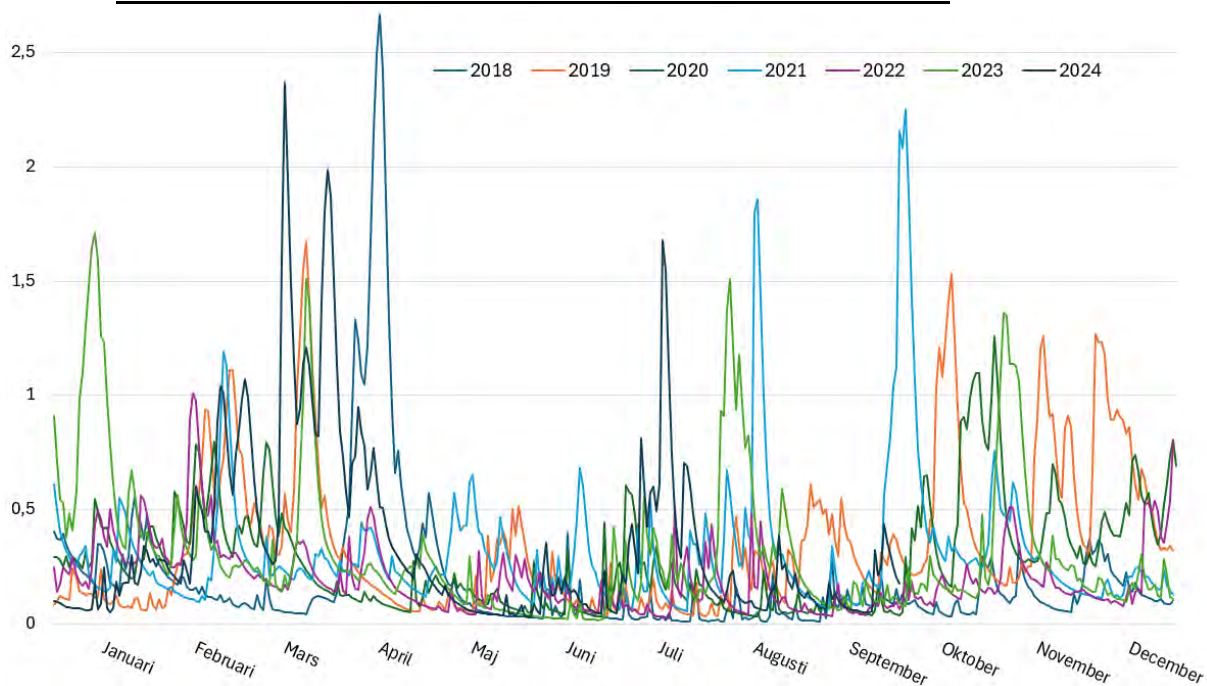
Figur 30. I förnsök framgår det att dammvallen nedströms Älgsjön (L2022:2864) är klassad som fornlämning. Även väster om sjön finns en fornlämning i form av lägenhetsbebyggelse (L2022:8629).

Hydrologi

Avrinningsområdet för stationen 'Stormossbäcken' är 18,2 km² med hela 7,8 % sjö. Markanvändningen domineras av skog (53,9 %), myrmark (20,6 %) och hygge (13,1 %).

Tabell 7. Total stationskorrigerad vattenföring (m³/s) 'Stormossbäcken', enligt SMHI:s vattenweb.

Flödesstatistik (1991-2020)		2010-2024
HHQ		2,850
HQ₅₀	3,14	
HQ₂	1,77	
MHQ	1,85	
MQ	0,28	0,276
MLQ	0,03	
LLQ		0,009

Figur 31. Vattenföringen i 'Stormossbäcken' (m³/s), enligt SMHI:s vattenweb.

Biologiskt underlag

Något biologiskt underlag i form av bottenfaunaprovtagning, provfiske eller elfisken finns inte i hos datavårdar. Enligt muntliga uppgifter finns här abborre, mört och gädda, således ingen fiskart som behöver vandra för att fullborda sin livscykel.